

İLAHİYAT FAKÜLTESİ

FELSEFE TARİHİ

ÜNİTE 11

17. YÜZYIL FELSEFESİ

17. YÜZYIL FELSEFESİ

17. yüzyıl felsefesi, Rönesans'ın etkisiyle ortaya çıkan gelişmelere dayanarak, yeni çağ düşüncesinin temellerini oluşturmak üzere ortaya çıkan felsefe eğilimidir.

17. yüzyıl felsefesi, modern felsefenin yaklaşık iki yüzyıl boyunca sürececek en belirgin döneminin birinci kısmını ifade eder.

Modern felsefe, her ne kadar kendisini Rönesans düşüncesi ile göstermeye başlasa da esas itibariyle Batı'da 17. yüzyılda başlayıp 18. yüzyıl Aydınlanma felsefesi ile büyük bir ivme kazandığını söyleyebiliriz.

Aydınlanma çağı düşüncesinin ilkeleri ve temel kavramları büyük ölçüde 17. yüzyıl felsefesinde hazırlanmıştır.

17. Yüzyıl Felsefesinin Genel Özellikleri

Rönesans'taki düşünce parçalılığı ve çeşitliliği bu dönemde belirli felsefe eğilimlerinde ve dünya görüşlerinde derli toplu ve bir örnek halde **sistematik**leştirilmeye yöneltilir.

Descartes, Hobbes, Leibniz, Spinoza 17. yüzyıl felsefesinin en önemli isimleridir.

17. yüzyıl felsefesi her şeyden önce, yeni bir **tarih** felsefesinin ya da en azından yepyeni bir tarih duygusunun egemen olduğu bir felsefedir.

O, dünyaya ve insana bu yeni bakışın bir sonucu olarak, insanı eyleminin ve bu arada tarihin öznesi kılan yeni ve seküler bir **tarih felsefesi** geliştirir.

17. yüzyıl felsefesi **teolojiden** hemen tamamen **bağımsız** bir felsefedir.

Francis Bacon'ın, Thomas Hobbes'un, hatta maddi alan ve dolayısıyla bilim ve felsefe ile moral ya da entelektüel alan ve dolayısıyla da din ve teoloji arasında oldukça kırılğan bir uzlaşım temin etmeye soyunan Rene Descartes'ın teolojiyle hemen hiçbir ilişkisi olmadığı söylenebilir.

Felsefenin teolojiden bağımsız olmak anlamında özerkliği, 17. yüzyıl felsefesinin çok temel ve belirleyici başka bir özelliğine, onun **insan merkezli** veya özneden hareket eden bir felsefe olması anlamında, **homosantrik** oluşuna işaret eder.

Bu bağlamda, teolojiden hiçbir zaman bağımsız olamamış olan Ortaçağ düşüncesinde, Tanrı bütün sistemlerin başı ve sonuydu

↻ Yani, teosantrik yönelimin en belirleyici unsuru olan Ortaçağ düşüncesinde, **Tanrıdan yola çıkma veya hareket etme** felsefede hem konu alanlarını ve hem de içeriği belirlemiştir.

Oysa dini dünya görüşünü bir şekilde gerileten veya çok büyük ölçüde ortadan kaldıran modern düşünüşte, hemen hemen bütün felsefelerin hareket noktaları, **insandır.**

17. yüzyılda rasyonalizmin kaynağında **matematik** ve **fizik** bulunmaktadır.

Kaydedilen gelişmelerle, doğanın da bir matematik formüllerle ya da kavramlarla anlaşılabileceği düşüncesine varılmıştır; doğa ile akıl, madde ile zihin arasında bir uygunluk fikrinden hareketle **rasyonalizm** düşüncesine ulaşılmıştır.

Nasıl ki teosantrik bir felsefe mistisizme, ama en çok da teolojik bir kavrayışa yol açarsa,

aynı şekilde homosantrik bir felsefe de rasyonalizmi çağırılmış, rasyonalist bir bakış açısını gündeme getirmiştir

Buna göre, modern felsefeye damgasını vuran hâkim tavır ya da eğilim, en azından 19. yüzyıla kadar, **rasyonalizm** olmuştur.

Genel bir tavır olarak rasyonalizm, aklın, bilim ve felsefe başta olmak üzere, bütün alanlarda öncelikli otorite olması ya da yapılması anlamına gelir.

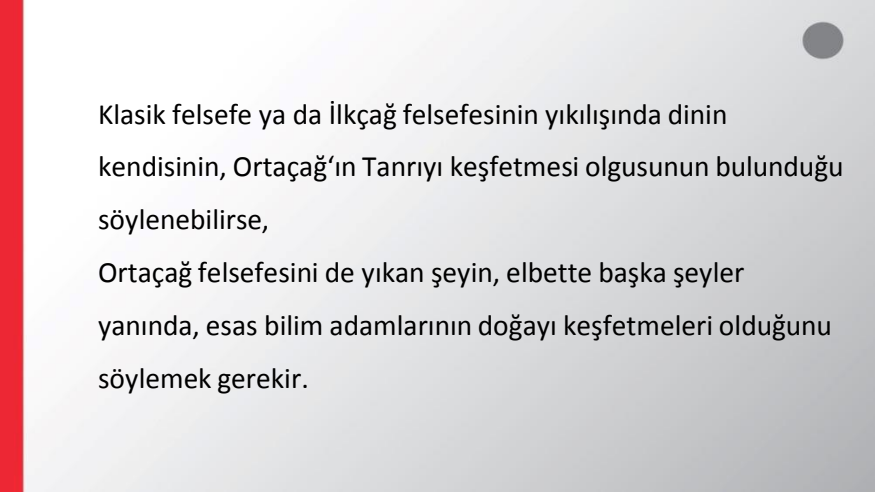
17. yüzyılın bütün büyük filozoflarına göre, **hakikat** dini otorite veya kutsal metinler tarafından aktarılan bir şey değildir; hakikat akla dayalı, özgür ve tarafsız araştırma ile keşfedilen bir şeydir.

Buna göre, filozofun bakışı doğaüstü alana yönelmek, ilahi varlık alanını konu edinmek yerine, artık yeryüzüne yönelmek, doğal varlık alanını konu edinmek durumundadır.

Fiziki ve zihinsel dünya, toplum, etik alan, siyasi kurumlar ve hatta **dinin kendisi**, bundan böyle doğaüstü nedenler yerine, **doğal nedenleri**yle açıklanmalıdır.

Bu yeni insan telakkisinden ve yepyeni rasyonalizm anlayışından, elbette **teolojik- felsefi** değil de **bilimsel-felsefi** bir dünya görüşü çıkar; bu yeni dünya görüşü, temel ilkesi

"doğayı akıl aracılığıyla yenme ve şekillendirme"
olan bir teknik uygarlık anlayışına yol açacaktır.

Klasik felsefe ya da İlkçağ felsefesinin yıkılışında dinin kendisinin, Ortaçağ'ın Tanrıyı keşfetmesi olgusunun bulunduğu söylenebilirse,

Ortaçağ felsefesini de yıkan şeyin, elbette başka şeyler yanında, esas bilim adamlarının doğayı keşfetmeleri olduğunu söylemek gerekir.

Modern dünyada en geniş anlamıyla **rasyonalizm**, insan aklının gücüne ve ilerlemeye duyulan inancı, diğer yandan da ilerlemenin aracı olarak **bilime** ve **bilimsel yöntem**e duyulan güveni ifade etmektedir.

Bu bağlamda doğa bilimlerinde kaydedilen gelişmeler de bu dönem felsefesinin gelişiminde belirleyici bir etki etmiştir.

Bunlardan özellikle **Kopernik Devrimi** olarak adlandırılan gelişme, Giordano Bruno'nun evren tasarımı ve Galileo'nun ortaya koyduğu mekanikteki gelişmeleri anmak gerekir.

Kopernik tüm bir dünya görüşünü değiştirecek sistemin en temel sonucu, gerçeklik karşısında gören gözün yanılabilirliğini açık bir şekilde ortaya koyması olmuştur.

Güneş, Ay ve yıldızların Dünya'nın etrafında döndükleri yanlışlamasını düzeltmiştir.

Böylece gerçek dünyayı değil algıladığımız dünyayı bildiğimize dair derin bir çıkarsamayı belirginleştirmiştir.

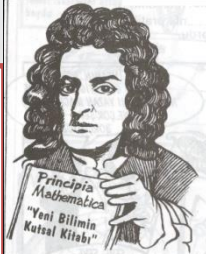
Mekanik Doğa ve Çevre

Kopernik ve Galileo tarafından kurulan modern bilimin öngördüğü kozmolojinin en büyük yeniliği, onun doğayı, insan varlığıyla Tanrının dışında olan bir varlık alanı olarak sunmuş olmasıdır.

Buna göre, **doğa**, canlı ve akıllı insan varlığına ilgisiz ve yabancı olan ve dolayısıyla, akıllı insan varlığı tarafından gözlemlenip analiz edilmek suretiyle, denetim altına alınacak olan **cansız** madde alanını meydana getirmekteydi.

Özünde bir makine ya da mekanizma olan bu doğanın dili de onun birliğini ve evrenselliğini sağlayan şey **matematiktir**.

Bütünüyle insan merkezli olup, sanayi uygarlığını hazırlayan bilimsel hareketin temelinde yer alan şey, işte bu doğa tasarımı ya da yeni kozmolojidir.

Isaac Newton

Kendi bulduğu diferansiyel hesabı kullanarak Galileo'nun mekaniğini, Kepler'in gezegenlerle ilgili yasalarını ve Gilbert'in çekim kuramını büyük bir evrensel şema halinde birleştirdi.

En uzak yıldızların hareketi ile bir elmanın yere düşmesini basit denklemlerle birbirine bağladı.

Bu **mekanik evren** tablosu ayrıntılarında o kadar kesin, görünüşte o kadar mükemmeldi ki, Einstein'a gelene kadar kimse ona karşı çıkamadı. Newton'un kuramı günümüzde de konunun uzmanı olmayanların düşüncelerini biçimlendirmektedir.

Bilime modern zamanlarda, bizatihi kendisi için değil, **esas pratik değeri, sağladığı yarar için değer** verilmiştir.

Buna göre, bilgi artık klasik dünyada olduğu gibi, salt anlamak veya merakı tatmin etmek için

ya da Ortaçağ'da olduğu gibi, Tanrının doğal dünyaya amaçlılık ve düzen kazandırmış planını keşfetmek için değil, sağladığı **fayda** için istenir.

İlkçağ ve Ortaçağ'da, filozofların realist bir yaklaşımla önce varlık veya gerçeğin mahiyetini ortaya koyup, sonra bu gerçeğin bilgisine nasıl ve hangi yollarla erişileceğini tartışan bir epistemoloji geliştirmiş oldukları yerde,

17. yüzyıl filozofları önce bilginin ve onun bir türü olan bilimsel bilginin mahiyetini tartışıp, sonra buna uygun bir varlık tasarımı oluşturmaya geçerler.

"Neyi bilebilirim?" eleştirel sorusunu pek fazla sormayan 17. yüzyıl filozofları, esas itibariyle **bilginin kaynağı** meselesiyle meşgul olmuşlardır.

Yine aynı epistemolojik çerçeve içinde, döneme damgasını vuran bir diğer özellik ya da tavır, hemen bütün filozoflarda görülen bir **yöntem** arayışı ya da tartışması olmuştur.

Epistemolojide iki yöntem

Felsefenin merkezine geçen epistemoloji ya da bilgi teorisinde, Kant'ın 18. yüzyılda yapacağı senteze kadar, yine bilime ama özellikle de bilimsel yönetime bağlı olarak, başka bir deyişle bilimsel yöntemin biri **ampirik** (deneyci), diğeri **dedüktif** iki boyutu veya olmazsa olmaz unsuru olmasından hareketle, iki ayrı bilgi görüşü hâkim olmuştur.

Epistemolojide iki yöntem

Dedüktif unsurun önemine işaret edenler matematiği temele alan Descartes, Spinoza ve Leibniz gibi rasyonalistlerdir.

Buna karşın, ampirik öğeyi öne çıkaranlar deneyciler diye bilinirler; Bacon, Hobbes, Locke ve Berkeley gibi deneyciler bilginin kaynağında duyu-deneyi ve gözlemin olduğunu savunurlar.

Öznenen hareket eden 17. yüzyıl felsefesinde, baştan aşağı yeniden yapılanan bir diğer alan **etik**'tir.

17. yüzyılda etik, Tanrıdan veya nesnel bir değerler düzeninden hareketle değil de doğrudan doğruya insandan hareketle kurulur.

Çıkış noktası, insan aklından ziyade, **insanın doğal yapısıdır**, arzularıdır, hazzıdır.

Hemen hemen bütün modern etik görüşleri **olması gerekeni** **olandan hareketle tanımlayıp**, insanın ahlaki amacının, istek ve arzuların tatminiyle belirlenen bir dünyevi, maddi mutluluk olduğunu öne sürer.

Modern etiğin, büyük ölçüde **doğalcı bir etik** olarak tanımlanmasının nedeni, budur.

Modern dönemde **politika** felsefesi de özne ya da bireyden hareketle inşa olunur.

İnsanı merkeze alan, insanın iradesine vurgu yapan modern politik öğretiler, **toplumu da doğal bir yapı olarak değil, kurulmuş, insan tarafından yaratılmış bir yapı olarak değerlendirirler.**

Devletin karşısına bağımsız bir yapı olarak **sivil toplum** kavramı çıkmamıştır.

Politika felsefesinde işte bu modern gelenek yine modern rasyonalizm çerçevesi içinde insanı rasyonel bir varlık olarak değerlendirirken, sadece bireyin değerini kabul etmekle kalmaz, ama aynı zamanda onu haklarını savunacak şekilde sisteminin merkezine alarak, bireyden hareket eder.

Sivil Toplum ve Hakları

Francis Bacon (1561-1626)

Onun modern felsefenin ilk büyük filozofu, çağının düşünüşünün bütün özelliklerini taşıyan, modernlik ruhunu en iyi karakterize eden, hatta bir anlamda öncülüğünü yapan bir filozof olduğu kabul edilir.

Bacon bilimcidir, yani en genel anlamıyla rasyonalisttir. Aslında bilimciliği açık seçik bir biçimde ilk savunan, filozof olarak Bacon, doğayı doğrulukla bilmenin tek güvenli yolunun bilim olduğunu, bilimsel yöntemin insana doğayı denetleyeceği bilgiyi sağlayacağını ileri sürmekteydi.

Buna göre, **bilgiyi güce** eşitleyen; bilginin yeni teknik icatlar ve mekanik keşifler şeklinde cisimleştiği zaman, tarihin motoru veya itici gücü haline geldiğini savunmuştur.

aklın dış dünyayı bilmesi, kendisini bilme koşullarını orada yeniden üretmesine, dolayısıyla kendi üzerinde sahip olduğu epistemolojik gücü dış dünyaya yansıtmasına ve böylelikle de **dışarıda olanı kendi denetim alanı içine dahil edebilmesine** bağlıdır.

İşte bu, modernitenin en büyük projesi olup, gerçekleştirilmesi ancak insan aklının kendisini Tanrının ezeli-ebedi zihninin yerine koymasıyla mümkün olabilmiştir.

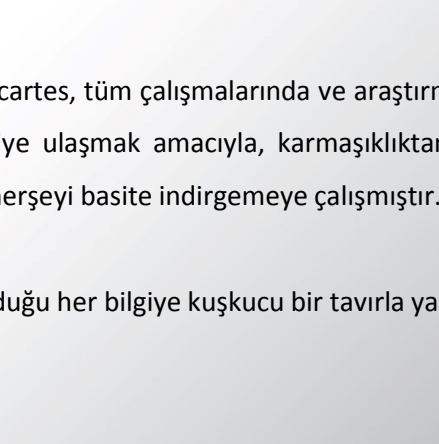
Bacon'ın bilimlere ilişkin sınıflamasının yeniliği, onun **teorik** disiplinlerle **pratik** disiplinler arasında kurduğu yakın ilişkidir.

Teorik disiplinlerle pratik sanatları birbirinden çok kesin çizgilerle ayıran Aristotelesçi anlayışın tersine, Bacon doğa felsefesinin uzun yüzyıllar boyunca yeterince gelişme kaydedememesinin nedenini teoriyle pratiğin birbirinden kopartılmasında görmekteydi.

Rene Descartes

Matematik / kesin bilgi

Descartes, tüm çalışmalarında ve araştırmalarında, doğru bilgiye ulaşmak amacıyla, karmaşıklıktan uzak durmaya ve herşeyi basite indirgemeye çalışmıştır.

Bulduğu her bilgiye kuşkucu bir tavırla yaklaşmıştır.

Bilim dallarının pratik hayattaki işlevlerinin birbirinden farklı olduğunu vurgulayan düşünür, sadece bazı ortak yöntemlerin farklı amaçlar için uygulanabileceğini öngörmüş, dolayısıyla **bilimlerin birlikteliğini** savunmuştur.

"Hiçbirşey keşfedilemeyecek kadar uzak olamaz" diyen Descartes, evrenle ilgili düşüncelerini de bu görüşü çerçevesinde şekillendirmiştir.

Ona göre, evren bir bilmecedir ve çözümü olmayan bir bilmece yoktur.

Bu doğrultuda ihtiyaç duyulan tek şey, doğru bilgilere sahip olabilmektir ki, tüm pozitif bilimler de zaten bu ihtiyaca hizmet etmek için varolmuştur.

Descartes'a göre, doğal dünya tek bir şeyden, mekânın her yerine yayılmış olan **maddeden** meydana gelir.

Şeyler arasındaki farklılığın, tek bir nesnenin veya maddenin farklı düzenleniş tarzları veya aynı maddenin farklı zamanlarla farklı yerlerdeki farklı eyleme biçimleriyle açıklanması gerektiğine inanan Descartes'ın terminolojisiyle ifade edilecek olunursa,

sadece tek bir maddi töz vardır ve farklı nesneler olarak gördüğümüz şeyler arasında gerçek ya da tözsel hiçbir farklılık yoktur.

Bu dünyadaki herhangi bir şeyi anlamak için onu her ne ise o yapan gizemli öze, bu biricik bireysel varlığın tikel veya kendine özgü karakteristiklerine bakmak yerine, genel olarak maddenin doğası ve davranışı yoluyla ortaya konacak **evrensel** bir **açıklamanın** peşine düşmemiz gerekir.

Descartes için maddi tözün davranışını ve dolayısıyla evrendeki bütün fiziki süreçleri açıklayan yasalar, **hareket** yasalarıdır.

Ona göre, evrenin her yerine yayılmış olan maddenin sahip olduğu özgünlük basit mekanik özellikler olup, evrendeki bütün doğal süreçler **üç temel ve basit mekanik yasa**sının sonucu olarak ortaya çıkar.

Bu üç yasa da sırasıyla **eylemsizlik**, **düzgün doğrusal hareket** ve **hareketin korunumu** yasalarıdır.

Buna göre, yeryüzünün varlığa gelişi ve yıldızların hareketinden, ışığın yayılımına ve kalp atışına kadar, maddi dünyadaki her şey, yani bütün doğal süreçler maddenin farklı parçalarının mekanik özellikleri yoluyla açıklanabilir.

Descartes, bundan sonraki noktada söz konusu mekanik özelliklerin, etkileşim ve süreçlerin sadece matematiksel bir dille ortaya konabileceğini öne sürerken, büyük ölçüde kendi özgünlüğünü ortaya koyacak şekilde maddi doğanın veya dünyanın **matematizasyonunu** gerçekleştirir.

Dünyanın nihai gerçekliğini, maddeyle birlikte ifade eden bu özellikler, ancak duyumsal olmayan, **matematiksel** bir tasvir yoluyla ortaya konabilir.

Bu, pek çoklarının söylediği üzere, Descartes'ı modern çağın ilk filozofu yapan en önemli özellik ya da katkı olmak durumundadır.

Doğanın akılsallığını matematiğe indirgeyen bu yepyeni ve modern bakış, Kopernik ve Galileo gibi bazı bilim adamları bir tarafa bırakılacak olursa, hemen tümüyle Descartes'ın eseridir.

Doğanın konuştuğu dil matematiksel bir dil olup; bu dil, ona göre, sadece gözlem verilerini kavramak bakımından yararlı değildir;

söz konusu matematiksel dil, gerçekliği kavramanın tek anahtarı olmak durumundadır.

Yöntem

Filozofun kullandığı matematiksel dili kurguladığı yöntem sorununda daha ayrıntılı olarak görmekteyiz.

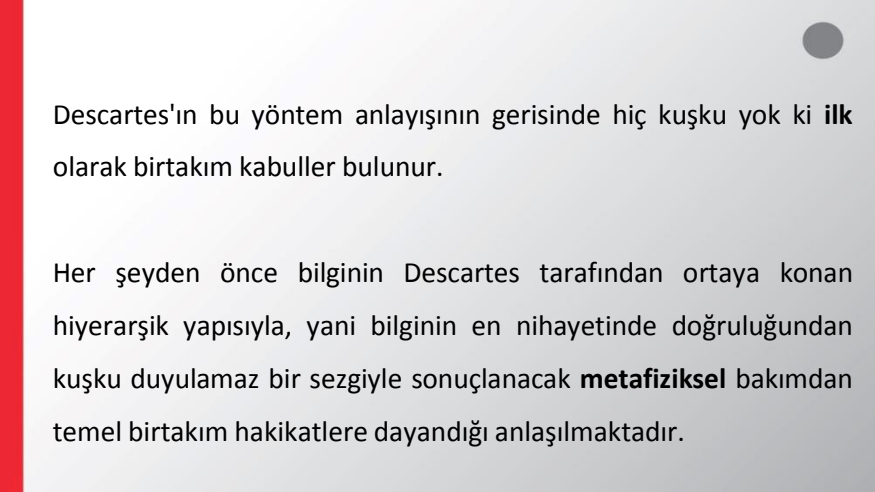
Dört kuraldan oluşan yeni yöntemini şu şekilde ifade edebiliriz:

Kurallardan **birincisi**, "doğru olduğu açık ve seçik bir biçimde bilinmeyen hiçbir şeyi doğru kabul etmemek gerektiğini" bildiren ünlü "**Apaçıklık** Kuralı"dır

İkincisi "düşünceleri mümkün olduğu ve gerektiği kadar bölümlere ayırmak gerektiğini" öne süren "**Analiz** Kuralı"dır.

Üçüncü kural, "bileşik şeylerin bilgisine en basit ve anlaşılması en kolay şeylerden başlayarak yükselmenin önemine işaret eden" "**Sentez** Kuralı"dır.

Sonuncu kural ise "bütün bu işlemler sırasında hiçbir şeyin unutulmadığından emin olmak için eksiksiz sayımlar yapmak gerektiğini" bildiren "**Sayma** kuralı"dır.

Descartes'ın bu yöntem anlayışının gerisinde hiç kuşku yok ki **ilk** olarak birtakım kabuller bulunur.

Her şeyden önce bilginin Descartes tarafından ortaya konan hiyerarşik yapısıyla, yani bilginin en nihayetinde doğruluğundan kuşku duyulamaz bir sezgiyle sonuçlanacak **metafiziksel** bakımdan temel birtakım hakikatlere dayandığı anlaşılmaktadır.

Yöntemin gerisinde **ikinci** olarak belirli hakikatlerin sezgi yoluyla bilinmesi imkânına beslenen sarsılmaz güven, birtakım düşüncelerin doğruluklarının, gözlem veya mantıksal çıkarıma dayandırılmak yerine, dolayımsız olarak bilindiği inancı bulunur.

Yöntemin keşfedileceği bu türden bir doğrunun ilk örneği, Descartes'ın kendi **varoluşu**yla ilgili hakikat olacaktır.

Yöntemin gerisinde, **üçüncü** ve en önemli husus, aklın doğal ışığına beslenen **inanç** tır.

1- Bilginin Temel Dayanak Noktası

Descartes'ın **temelci** yöntemi bütün bilgi ve inançları, "temel bilgi ya da inançlar" ile "temel olmayan bilgi ya da inançlar" diye ikiye ayırırken, bilginin yapısını aynı zamanda bir piramide benzetir.

Piramidin en altında temel ilke ya da bilgiler bulunur; üste doğru çıkıldıkça birbirini destekleyen "temel olmayan bilgi ya da inançlar" bulunur.

Descartes, bilgi yapısı ya da ağacının temelinde bulunan düşünce, bilgi ya da ilkelerin gerekçelendirilmeleri veya bilgi statüsü elde edebilmeleri için başka bilgi ya da inançların desteğine ihtiyaçları olmadığını söyler.

İmtiyazlı bir statüye sahip olan bu bilgi ya da inançlar, kendi kendilerini temellendiren, kendiliğinden gerekçelendirilmiş inançlardır.

temelci anlayışın başarıya ulaşması için **kuşku** yöntemiyle tamamlanması vazgeçilmez bir zorunluluktur.

(Temeli temel olmayandan ayırt edebilmek için)

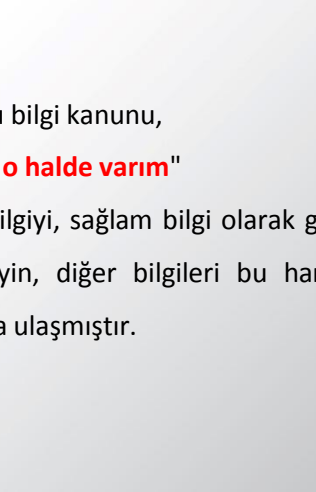
Demek ki bilgiye sağlam bir zemin oluşturmak amacıyla benimsediği **temelci** yöntemi ile önyargı ve yanlışları ayıklamaya yarayacak **kuşku** yöntemi arasında yakın bir ilişki bulunan Descartes hakikate, paradoksal bir görünüm arz edecek şekilde, bir **kuşku** yöntemi izleyerek varmaya çalışmıştır.

2- Bilgi ve Varlık

O, mutlak bilgiye ulaşmakta, tüm dışsal faktörleri bir kenara ayırarak, şüpheli analizlerle, kesin doğru bilgilerin varlığını, bu özelliği taşıyan tek şey olarak belirlediği "**düşünce**"ye dayandırır.

Doğruluğu tartışılmaz tek bilginin düşünce olduğunu; dolayısıyla diğer mutlak bilgilerin de bu düşüncelerden türediğini düşünmektedir.

"**Kuşku etmek düşündürmektir**" şeklinde bir çıkarımda bulunan Descartes, varlığı kesin olan tek şey düşünmek ise, düşünebilen bir yaratık olarak şüphe götürmez tek gerçeğin "**varlığımız**" olduğunu belirtmiştir.

tümevarımsal bu bilgi kanunu,

"Düşünüyorum, o halde varım"

Elindeki bu ilk bilgiyi, sağlam bilgi olarak görmüş; artık yapması gereken tek şeyin, diğer bilgileri bu ham bilgiden türetmek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Descartes önce dört kural saptadı:

Açık seçik ve belirgin fikirler dışında hiçbir şeyi kabul etmemek
Her sorunu çözümü için gerekli sayıda parçalara ayırmak
Düşünceleri basitten karmaşığa doğru sıralamak
Gözden kaçmış bir şey olup olmadığını sürekli kontrol etmek

onra bu kuralları izleyerek şöyle düşündü:

BUNDAN EMİN
OLAMAM. RÜYA YA DA
HAYAL GÖRÜYOR
OLABİLİRİM

ZZ

YA DA MUZİP
BİR ŞEYTAN BENİMLE OYUN
OYNUYOR OLABİLİR

KUŞKU DUYAMAYACAĞIM TEK ŞEY,
BİR ŞEY DÜŞÜNÜYOR OLMAM. RÜYA
GÖRDÜĞÜMÜ, BENİMLE ALAY EDİLDİĞİNİ
YA DA BİR BEDENİM OLMADIĞINI BİLE
DÜŞÜNSEM, BU BÖYLE

İŞTE BULDUM!
DÜŞÜNÜYORUM
ÖYLEYSE VARIM!

3- İnanç

Descartes'ın bütün bir bilgi ağacını baştan sona yaratabilmesi, bilginin inşası projesini hayata geçirebilmesi Tanrının varolduğunu ve O'nun aldatan bir varlık olmadığını kanıtlamasındaki başarısına bağlıdır.

O, bu amaca uygun olarak üç ayrı Tanrı argümanı ortaya koyar.

I. Delil

Tanrı idesinin yetkin bir varlığın idesi olmak dolayısıyla başka herhangi bir şeyin idesinden daha büyük bir nesnel gerçekliğe sahip olduğunu dile getiren Descartes, bundan sonra birbiri ardından üç kabulde bulunur:

-
- (1) "Sahip olduğum idelerin nedenlerinin, onları doğuran sebeplerin olması gerekir."
  - (2) Bir idenin nihai nedeninin formel gerçekliğe sahip olan, yani fiilen var olan bir şey olması zorunluluğu vardır,
  - (3) "Fail nedende en az sonuçta olduğu kadar gerçeklik, sadece nesnel değil fakat aynı zamanda formel bir gerçeklik olması gerekir."

II. Delil

Descartes'ın ikinci argümanı da nedenselliğe dayalı kozmolojik bir argüman olup o, bu kez zihindeki Tanrı idesinden değil, benliğin ya da zihnin varoluşundan yola çıkar.

Kanıtlanan varoluşunu apaçık bir veri ya da sonuç olarak değerlendiren Descartes, bu kanıtta düşünen bir töz ya da zihin olarak varoluşunu kime ya da neye borçlu olduğunu sorar.

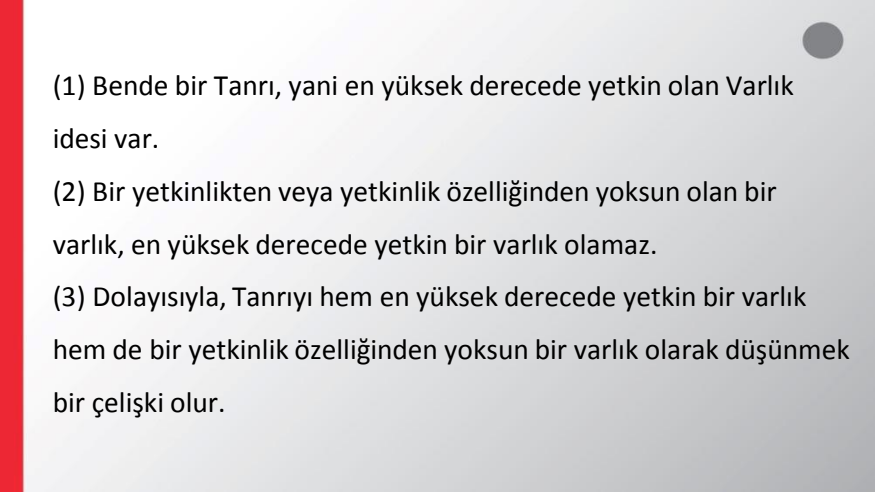

Sırasıyla kendisi, anne-babası ve "Tanrıdan daha az yetkin başka bir kaynak" olmak üzere, üç alternatifi gündeme getiren Descartes, bir tür eleme yöntemiyle, bunlardan hiçbirinin kendi varoluşunun nedeni olamayacağını gösterdikten sonra, varlık sebebinin Tanrı olması gerektiği sonucuna varır.

III. Delil

Üçüncü Tanrı delili, rasyonalistlerin benimsediği bir argüman olan Ontolojik Argüman'dır.

sadece akıl yürüterek, varolmayan bir yetkin varlık idesinin çelişikliğinden Tanrının varolması gerektiği sonucunu çıkartır.

(1) Bende bir Tanrı, yani en yüksek derecede yetkin olan Varlık idesi var.

(2) Bir yetkinlikten veya yetkinlik özelliğinden yoksun olan bir varlık, en yüksek derecede yetkin bir varlık olamaz.

(3) Dolayısıyla, Tanrıyı hem en yüksek derecede yetkin bir varlık hem de bir yetkinlik özelliğinden yoksun bir varlık olarak düşünmek bir çelişki olur.

(4) Varoluş bir yetkinlik özelliğidir.

(5) Varoluştan yoksun olmak bir yetkinlik özelliğinden yoksun bulunmaktır.

(6) Tanrıyı hem en yüksek derecede yetkin bir varlık hem de varolmayan bir varlık olarak düşünmek bir çelişkidir.

(7) Öyleyse, Tanrı sadece düşüncede değil, gerçekten varolur.

Bir kez Tanrı'nın varlığı kanıtlandıktan sonra,
her şey yokuş aşağı yuvarlanmaya başladı:

TEŞEKKÜRLER